

מלאכת ממחק וממרר

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף עג עמוד א והמעבד את עורו, והממחקו (מגרר שערו)

2. רמב"ם הלכות שבת פרק יא

ואיזה הוא מוחק זה המעביר שיער או הצמר מעל העור אחר מיתה עד שיחליק פני העור.

3. תלמוד בבלי מסכת שבת דף עה עמוד ב

אמר רבי אחא בר חנינא: השף בין העמודים בשבת - חייב משום ממחק. (כגון עמודי אכסדראות שעשויים חלונות חלונות, ונסמכין בחלונות בין עמוד לעמוד, והשף שם בקרקעית הבנין שנשענין עליו כדי שיהא חלק - חייב משום ממחק...) הממרר רטיה בשבת - חייב משום ממחק (מחליק תחבושת על המכה).

4. תלמוד בבלי מסכת עירובין דף קב עמוד ב

ומקנח פי המכה. ורטיה עצמה לא יקנח, מפני שהוא ממרר (מחליק גומות שברטיה, מירוח חייב משום ממחק.) ואם מירח - חייב חטאת.

5. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף כו

מגלה קצת רטייה ומקנח פי המכה, וחוזר ומגלה קצתה השניה ומקנחה, ורטייה עצמה לא יקנח מפני שהוא ממרר.

6. ארחות שבת פרק יז הערה כח

אין מרש"י מקור מפורש לאסור מריחת משחה על הפצע, אמנם בפסקי הרי"ד מבואר להדיא שגם הממרר רטיה על המכה חייב משום ממרר. והנה ענין זה צ"ב, דהא איסורו של הממרר הוא משום מלאכת ממחק אשר עניינה הוא להחליק חפצים או משטחים, והרי הממרר משחה על המכה או על הרטיה אינו מתכוין כלל להחליק את המשחה אלא רק להביאה לכל מקום המכה או הרטיה ואין לו נפק"מ כלל אם לא תוחלק המשחה, ואף שהוא פ"ר מ"מ כיון שאין לאדם שום חשיבות בכך לכאורה אין בזה מלאכה כלל... אמנם לענין מעשה אין להקל למרוח משחה על גבי המכה....

7. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמו עמוד א

מישחא (שמן עב); רב אסר (למררו), ושמואל שרי. מאן דאסר - דגרינן משום שעוה, ומאן דשרי - לא דגרינן.

8. רא"ש מסכת שבת פרק כב סימן ח

משחא רב אסר ושמואל שרי ... והלכתא כרב.

9. בית יוסף אורח חיים סימן שיד

ומשמע מהכא דלא אסרינן אלא בשעוה וכיוצא בו שהוא דבר המתמרר וכן בשמן עב אף על פי שאין מירוחו ניכר כל כך מכל מקום אסור כיון דשייך ביה מירוח קצת דאתי לאיחלופי בשעוה אבל בשאר כל הדברים מותר לסתום החבית

10. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיד סעיף יא

אסור ליתן שעוה או שמן עב בנקב החבית לסתמו מפני שהוא ממרר, אבל בשאר דברים, דלית בה משום מירוח, מותר

11. שו"ת מאמר מרדכי כרך ד הלכות שבת סימן סה

ולפי זה השימוש שאסור במשחות למיניהם זה דוקא אם הם "ענבים" אבל בשאר דברים שאין מירוח - מותר. ולפי זה "משחה" האסורה היא רק כשהיא מוצקה ורכה שאינה נשפכת, אבל אם היא נשפכת - דינה כנוזל ואין בה חשש.

12. חוט שני פרק יד עמוד קיז ד"ה וכיון

וכיון שלא נתבאר מהו השיעור והגבול של שמן עב, נהגו להחמיר מלהשתמש בשבת בסבון נוזלי שהוא עב קצת. ועכ"פ מותר לערב את הסבון הנוזלי הנ"ל במים עד שיהיה במצב נוזלי ממש

13. משנה ברורה סימן שיד ס"ק מו

(מו) ממרר - וכיון דהוא משום חשש מירוח אסור אפילו אם אין מכניס השמן בתוך הנקב אלא בהנחה בעלמא ע"ג מלמעלה וגם אין חילוק בזה בין ת"ח לע"ה [אחרונים]:

14. חזו"א סימן נב ס"ק טז

כשמושחין על פצע לא ימרחו רק ישליכו את המריחה

15. שו"ת שבט הלוי חלק ד סימן לג

ואף על גב דבס"י שו"ת סי"א לענין נתינה בנקב החבית נראה דאפילו בהנחה בלא מרוח גזרינן אטו מרוח, היינו בעלמא, אבל במקום רפואה ואנו מתירין גזירת שחיקת סממנין מנ"ל דגזרינן האי גזרה, ואף על גב דלבריא נראה דגזרינן אף על גב דלית ב' גזירת שחיקת סממנין ... מ"מ במקום חולה עדיין לא שמענו

16. חוט שני פרק יד עמוד קיז ד"ה משחה

משחה הנמצאת בתוך שפופרת ויוצאת על ידי לחיצה על השפופרת דרך נקב קטן בצורה שווה, אין איסור (כשמותר משום רפואה) להוציא את המשחה משום ממרר, דלא שייך בזה כלל מלאכת ממרר, משום דתכלית יציאת המשחה בצורה שווה הוא למדידת הכמות שע"י כך יוכלו לראות כמה להוציא ממנה כפי הצורך, אבל אין צריך לעולם צורת היציאה שתהיה בצורה שווה וממורחת.

17. שו"ת כפרת לג סעיף יד

ומותר לשים תחבושת על המשחה שעל גוף האדם, ולית לן בה אם אמנם המשחה נמרחת על יד זה (ומה שהמשחה נמרחת ע"י שהוא שם את התחבושת, י"ל דהוה ממרר כלאחר יד, ועוד, דהרי כוונתו רק שתתפשט המשחה בכל מקום ולא להחליקה, וגם מותר לשים מעט משחה במקום זה ומעט במקום אחר ולשים אחר כך את התחבושת, כי אינו רוצה כלל להחליק את המשחה ולעשותה שוה בכל המקומות)

משחה נספגת

18. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכא עמוד ב

אמר רב יהודה: רוק - דורסו לפי תומו. (שאין מתכוין למרר ולאשוויי גומות, דאף על גב דממילא ממרר הוא, כי לא מכוין - שרי, משום מאיסותא.)

19. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שטז סעיף יא

לא ישפוש ברגליו רוק ע"ג קרקע, משום משוה גומות, אבל מותר לדרסו לפי תומו שאינו מתכוין למרר ולהשוות גומות; ואף על גב דממילא ממרר הוא, כי לא מכוין שרי, משום מאיסותא.

20. מגן אברהם סימן שטז ס"ק כד

משמע דע"ג רצפה שרי... וצ"ע דליתסר משום מירוח עצמו וי"ל דממרר לא שייך אלא כשכוונתו שיתמרר דבר ע"ג חבירו אבל הכא רוצה שיבלע בקרקע

21. שו"ת יביע אומר חלק ד - אורח חיים סימן כז

ומעתה נראה שדברי המג"א והאחרונים שעמו שייכים גם לנ"ד, דהממרר משחת שינים אין כוונתו אלא לנקות השינים ולצחצחן, ובכה"ג לא חשיב מירוח כלל ומשרא שרי.

22. שו"ת ציץ אליעזר חלק ז סימן ל

ובכלל יש לחלק ולומר דעד כאן לא קאמר המג"א אלא בכגון שפשוף רוק שיבלעו בקרקע שאינה צריכה לגופה כלל דברצונו לא באה לו ולא היה צריך לה ומשא"כ בכגון נידונו במשחה ע"ג מכה שמכוין שיש לו כבר המכה ברצונו להשים שם המשחה ולמרחח או לסוכה, ומכש"כ בשפשוף השיניים במשחה שהכל בא לו ברצון ובמחשבה

23. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קיב

ובדבר לנקות שנים בשבת ויו"ט עם משחת שיניים פשוט שאסור שהוא ממחק.

24. שש"כ פרק לג הערה סד

ובעיקר דין ממרח משחה על גוף האדם שמעתי מהרא"י קליין זצ"ל שדן עם החזו"א זצ"ל, אי שייך ביה משום איסור ממרח, והחזו"א היה נוטה להקל. אולם דבריו צ"ב, שהרי החזו"א התיר רק שישליכו את המריחה על הפצע ולא שימרחו ... ומהגרש"ז אורבך זצ"ל שמעתי, דאם ממרח את המשחה עד שכולה נמסה ונבלעת בגוף האדם, לא מיקרי ממרח, ולא אסר אלא כשהמשחה נשארת והוא רוצה להחליקה על פני הגוף.

25. שו"ת מנחת יצחק חלק ז סימן כ

בענין מריחת משחה על גופו של תינוק בשבת. ... אמנם נראה דכל זה במשחה שיש קפידה עפ"י דרכי הרפואה שלא להשאיר כלל בעין רק להבליע כולו בתוך הגוף, דאל"כ בודאי משאירים ג"כ בעין, והרבה פעמים יש ג"כ תועלת לרפואה מהנשאר בעין ובאים לידי חשש מלאכה דאו

26. ארחות שבת פרק יז סעיף כה

אסור לשחק במיני פלסטלינה (דיש בזה משום איסור ממרח כאשר משווה את פני החומר ומחליקו, ופעמים שיש בזה גם משום מלאכת בונה או כותב)

שימוש בסבון בשבת

27. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכו סעיף י

ואסור לרחוץ ידיו במלח וכ"ש בבורית שקורין זיי"ף בל"א או בשאר חלב שנימוח על ידיו והוי נולד

28. משנה ברורה סימן שכו ס"ק ל

ועיין במ"א שכתב בשם ש"יג שיש מתירין בזה דס"ל דמה שאסרו תז"ל לרסק שלג וברד הוא משום גזירת סחיטת פירות העומדין למשקין שאף השלג וברד למימיהם הם עומדים וא"כ בורית ושאר חלב שאינם עומדים למשקין מותר לכתחלה ועיין בספר תפארת ישראל שכתב דבבורית שלנו שהיא רכה לכו"ע אסור משום ממחק וכעין מה דאיתא לענין שעה

29. שש"כ פרק יד הערה מט

אלא דצריך עיון בדבריו, דלמה יהיה שייך ביה משום ממרח, הלא הרמב"ם פוסק דמלאכת ממרח היא שימרח עד שיחליק פניהם, וזה הוה דומיא דממחק את העור, דהיינו שמגרר את הצמר מעל העור עד שיחליק פניהם, וזה הוא דומיא דממחק את העור, דהיינו שמגרר את הצמר מעל העור עד שמחליק פניו... ואם כן מה שייך ביה משום ממרח בסבון רך, הלא אין הוא רוצה למרוח את פני הסבון .... וכן דעת הגרש"ז אורבך זצ"ל להיתרא, שהרי אינו נותן כלל על לבו למרח ולהחליק את הסבון .... והוסיף ואמר דהרי זה כדברים המותרים שנהגו בהם איסור.

30. שו"ת אור לציון חלק ב - הערות פרק לה - דיני רחיצה וסיכה בשבת ואפשר שלאחר שהשתמש בסבון פעם אחת ונעשה חלק מותר להשתמש בו, אם אמנם חלק הוא לגמרי, אך אפשר שאפילו סבון חלק אסור להשתמש בו משום איסור מוליד.

31. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן קיג

ובדבר להתרחץ עם בורית בשבת ויו"ט, הנה פשוט שאסור משום ממחק. ואף בבורית שהוא לח כמים אף שהרבה נוהגין להתיר אין ברור לי כ"כ ההיתר מכיון שנעשה מזה המולינעס ומתפשט הרבה יותר מכפי שהוא ע"י הרחיצה וא"כ ניכר שעדיין יש בזה קצת ממחק לא כשאר דברים לחים כמים ושמן. אף שאפשר שבדבר לח ליכא איסור ממחק. לכן אין נוהגין בבית היתר זה וכן ראוי להחמיר

ממרח באוכלין

32. מרדכי מסכת שבת פרק כלל גדול רמז שסב

אין עיבוד באוכלין מכאן ואמר העולם שאותם טרטור"ש של תפוחים מותר להחליקם ואין בהם משום ממחק שאין עיבוד באוכלין אבל מ"מ אין זו ראייה דנוכל לומר דהא דקאמר הכא אין עיבוד באוכלין היינו מדאורייתא אבל מדרבנן יש עיבוד... מ"מ יש להתיר משום דנאכלתו כמו שהן בלא חליקה והמחמיר תע"ב:

33. רמ"א אורח חיים הלכות שבת סימן שכא

ומותר להחליק האוכל בשבת, ולא הוי בזה משום ממחק, הואיל ואפשר לאכלו בלא זה; ומ"מ המחמיר במאכל של תפוחים וכדומה שדרכו בכך, תע"ב

34. ביאור הלכה סימן שכא סעיף יט ד"ה * במאכל וכו'

אינו יודע מה מלמדנו דמתחלה מיירי נמי במאכל של תפוח כדאיתא במרדכי ואפשר דבא הרמ"א להורות דהמחמיר אין לו להתמיר רק במאכל של תפוח [וה"ה בתפוחי אדמה] וכדומה שדרך הוא ליפות ולהחליק המאכל ע"י המירוח ומחזי כממרח אבל בשאר דבר מאכל אין לו להתמיר כלל

35. מגן אברהם סימן שכא ס"ק כט

הואיל ואפשר. הא אם א"א לאכול בלא זה אסור דיש עיבוד באוכלין מדרבנן... והמחליק הוי כממחק ומותר למרח התפוחים ששייבו גם למקום הריקן וה"ה על הלחם:

36. ביאור הלכה סימן שכא סעיף יט ד"ה * תע"ב - עיין

ועיין במ"א שכתב בשם הגהת סמ"ק דמותר למרח התפוחים גם למקום הריקן וסי"ם המ"א דה"ה על הלחם וכדי לבאר דברי המ"א אעתיק לשון הגהת הסמ"ק בעצמו דז"ל שם אחר שהביא מתחלה דיש ממחק באוכלין מדרבנן כתב שם דמותר למרח התפוחים מבושלות שבתוך הפשטיד"א כיון שאינו עושה אלא כדי לשימם במקום שאין שם עכ"ל ור"ל שאין כונתו בהמירוח לעצם המירוח רק למלא במקום הריקן ואף דהוא פסיק רישא והסכים המ"א לעיל בסימן ש"ד דאף במלתא דרבנן אסור הכא כיון דבלא"ה יש להקל מטעם דאפשר לאכול בלא זה אין לו להתמיר כלל

37. חוט שני פרק יד עמוד קיח

והיינו שמאכל "שדרכו בכך", פירוש שדרכו להחליק בזה יש מחמירים שיש מירוח באוכלים כיון שזה תיקון בהאוכל ע"י מריחתו אבל באוכלין שאין הדרך לתקנם ולהכשירם לאכילה ע"י המירוח בזה לכו"ע ליכא אף איסור מירוח מדרבנן. לכן בדבר שהדרך להחליקו כדי לתקנו לאכילה שיהיה בצורה מושלמת אזי אם מורח רק כדי למלאות מקום הריקן מותר לכו"ע אבל אם מורח ע"מ להחליק המחמיר תבוא עליו ברכה אבל בדבר שאפשר לאוכלו בלא זה ואין דרכו למרחו כדי לעשותו בצורה מושלמת יותר מותר לכו"ע... וכך מותר ליישר סלט ביצים או כבד קצוץ שיהיה בצורה יפה ומסודרת.

38. שו"ת מאמר מרדכי כרך ד הלכות שבת סימן סה

וצריך לומר שכוונת הרמ"א למה שנוהגים כיום במסעדות בהגשת החומוס שמורחים אותו על הצלחת במומחיות, מריחה דקה במרכז ועבה בקצה הצלחת, מריחה זו שהיא כעין "אומנות" בפני עצמה. ועל זה אמר הרמ"א שהמחמיר - "תבוא עליו ברכה" אבל לא במריחת שוקלד וריבה על לחם. כמו כן אין להחמיר במיונו או בממרח דגים היוצא משפופרת, אף על פי שיוצא מיושר ומוחלק - מותר.

סיכום

מאכל שאי אפשר לאוכלו ללא מירוח - אסור מדרבנן

מאכל שאפשר לאוכלו על ידי מירוח -

אם דרך ליפות אותו אסור אלא אם לא מתכוון למרח.

אם אין דרך ליפות מותר גם כשמתכוון למרח